
Södermanlands läns

samlade regionala

ANIDT-strategi

med åtgärdsprogram

2018-2021.

Denna skrift har sammanställts av:

Katarina Gustafson, Landstinget Sörmland
Katarina Östergren, Landstinget Sörmland
Pirjo Svegreus, Polismyndigheten
Elisabeth Björk Andersson, FoU Sörmland
Siri Ward, Vingåkers kommun
Anne-Louise Gjuse, Länsstyrelsen i Södermanlands län
Eva-Sara Beckman, Länsstyrelsen i Södermanlands län
Elin Schelin, Länsstyrelsen i Södermanlands län

Foto:

Länsstyrelsen i Södermanlands län
sid 8 (Mostphotos), sid 14 (Johnér Bildbyrå),
sid 32 (Johanna Öhr), sid 34 (Camilla Zilo),
sid 36 (Mostphotos), sid 45 (Johanna Öhr),
sid 48 (Bybloo Kommunikation), sid 50 (Camilla Zilo),
sid 54 (Johnér Bildbyrå)

Polismyndigheten
sid 20, 28, 38, 60, 65

NTF Sörmland-Örebro län-Östergötland
sid 31

Design och produktion: Ditt Kreativa Team i Nyköping AB, kream.se

Tryck: TMG Tabergs

Datum: Oktober 2018

Förord.

Alla ska ha möjlighet att växa upp och leva utan risk för att skadas till följd av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak (ANDT). Nästan vart femte barn lever i ett hem där en vårdnadshavare dricker för mycket alkohol och var femte spädbarn i Södermanlands län utsätts för tobaksrök i hemmet.

2016 beslutade regeringen om en samlad nationell strategi för arbetet med ANDT i Sverige, där insatser för att skydda barn och unga mot eget och andras bruk utgör grunden för arbetet. Nationella ANDT-strategin utgör också en del av arbetet med regeringens mål för folkhälsan – att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Att arbeta för jämlikhet i hälsa återkommer också i FNs globala hållbarhetsmål och Agenda 2030, där världens länder har åtagit sig att bekämpa ojämlikheter både inom och mellan länder. Förutom att hälsa och välbefinnande är viktiga rättigheter och mål i sig, är en god folkhälsa också en förutsättning för att nå många av de andra målen i Agenda 2030 och en hållbar samhällsutveckling.

Alkohol, narkotika, dopning och tobak orsakar inte bara stort psykiskt, fysiskt och socialt lidande för den som är beroende utan även närstående och andra personer i omgivningen. Det har också stora samhällsekonomiska konsekvenser. Bara de samhällsekonomiska kostnaderna för rökning uppgick till 31,5 miljarder kronor år 2015.

Med utgångspunkt i nationella ANDT-strategin, har en regional ANDT-strategi med åtgärdsprogram arbetats fram i bred samverkan mellan centrala aktörer i länet. I åtgärdsprogrammet anges hur länet gemensamt kan arbeta för att bidra i strävan mot ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk.

Den regionala ANDT-strategin riktar sig till professionella som arbetar med området och beslutsfattare, men också medborgare med intresse för frågan. En stor del av det praktiska ANDT-förebyggande arbetet utförs av kommuner, landsting och det civila samhället. Förhoppningen är att strategin med åtgärdsprogram kan utgöra stöd och inspiration i arbetet i länet, lokalt och regionalt.

A handwritten signature in black ink that reads "Liselott Hagberg".

Liselott Hagberg
Landshövding

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Innehåll

Förkortningar och begrepp	6
En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016-2020	9
Sex nationella mål som ska uppnås under strategiperioden	11
Från nationell till regional ANDT-strategi	12
Bruk och konsekvenser av ANDT och spel om pengar i Södermanlands län	15
Alkohol	16
Narkotika	17
Dopningsmedel	18
Tobak	18
Spel om pengar	19
ANDT är en del i ett bredare folkhälsoarbete och brottsförebyggande arbete	21
Vad styr arbetet?	22
Hur hänger allt ihop?	23
ANDT-arbetet är en gemensam angelägenhet	24
Aktörer och rollfördelning i länssamarbetet	25
Samverkansstrukturer som har koppling till ANDT-arbetet i Södermanlands län	27
Framgångsfaktorer för lokalt ANDT-förebyggande arbete	29
Exempel på viktiga steg i ett framgångsrikt lokalt förebyggande arbete	30

Åtgärdsprogram regionalt samverkansarbete 2018–2021	33
■ Målområde 1: Tillgången till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska.	37
■ Målområde 2: Antalet barn och unga som börjar använda narkotika och dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska succesivt minska.	43
■ Målområde 3: Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.	49
■ Målområde 4: Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.	55
■ Målområde 5: Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.	61

Förkortningar och begrepp.

ANDT. Alkohol, Narkotika, Dopning, Tobak.

Ansvarsfull alkoholserving. Metod som syftar till att minska alkoholrelaterad våldsbrottslighet på krogar.

Jämställdhet. Innebär att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv.

Krogar mot knark. Metod som har till syfte att minska narkotikaanvändningen på krogen och krogrelaterad våldsbrottslighet.

Kronobergsmodellen. Metod som syftar till att minska underårigas alkoholkonsumtion och därmed våld samt komma åt langare.

Linköpingsmodellen. En metod vars syfte är att polisen tidigt kommer i kontakt med ungdomar som börjat att testa narkotika.

Missbruk/beroende. Missbruk är en term som framför allt används av socialtjänsten, medan beroende är en psykiatrisk diagnos som används inom hälso- och sjukvården, innebär fysisk, psykisk och eller socialt beroende.

Risikfaktor. En egenskap, en händelse, ett förhållande eller en process som ökar risken eller sannolikheten för ohälsa eller problem för individer.

Risikkonsumtion av alkohol motsvarar 9 standardglas alkohol/vecka för kvinnor och 14 standardglas alkohol/vecka för män eller mer, alternativt berusningsdrickande - 5 eller fler standardglas vid ett och samma tillfälle.

SIG, sociala insatsgrupper. Samverkansmodell som syftar till att bryta ett kriminellt och/eller drogrelaterat beteende hos en ung individ.

Skyddsfaktor. En buffert mot en risk dvs. egenskaper, händelser, förhållanden eller processer som förändrar effekterna av att utsättas för en risk och ökar sannolikheten för ett positivt utfall.

SMADIT, samverkan mot alkohol och droger i trafiken. Polisen erbjuder vid misstanke om ratt- och drograttfylleri, kontakt med vårdinstans. Möjlighet till vård bör ske snarast, inom 24 timmar.

SoL. Socialtjänstlagen.

SSPF. Samverkansmodell mellan skola, socialtjänst, polis och fritid. Syftet är att förhindra att barn/unga hamnar i eller fortsätter med kriminellt beteende och/eller missbruk.

100% ren hårdträning. Metod vars syfte är att minska användningen och tillgången på dopningspreparat på träningsanläggningar.

Samordning. Att koordinera resurser och arbetsinsatser för att få högre kvalitet och större effektivitet på insatsen.

Samarbete. Ett gemensamt bedrivet arbete då olika yrkesgrupper hjälps åt med insatser utifrån var och ens kompetens och mandat.

Samverkan. Något som sker inom och mellan olika enheter, myndigheter och samhällsaktörer. Det kan till exempel handla om aktivt utbyte av information eller att planera gemensamma aktiviteter.

Preventionsnivåer. Det förebyggande arbetet diskuteras ofta utifrån olika nivåer:

→ Universella insatser riktar sig till hela befolkningen innan problemen har utvecklats.

→ Selektiva insatser riktas till identifierade riskgrupper.

→ Indikerade insatser riktas till individen; där ingår behandling av problem eller återfallsprevention.

En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaks- politiken 2016-2020.

2016 beslutade regeringen om en samlad nationell strategi för arbetet med ANDT i Sverige. Strategin anger mål, inriktning och prioriteringar för samhällets insatser och omfattar allt ifrån tillgänglighetsbegränsande och förebyggande insatser till stöd och vård. Det övergripande målet är ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk.

Förutom det övergripande målet finns sex mål som ska uppnås under strategiperioden. För vart och ett av målen har ett antal insatsområden pekats ut.

Strategin lyfter vikten av att minska skillnader i ohälsa genom att arbeta med generella insatser till alla och mer riktade insatser till grupper i samhället, som på grund av sina livsvillkor och levnadsvanor löper högre risk än övriga befolkningen. I strategin lyfts tre prioriterade perspektiv som ska genomsyra ANDT-arbetet på alla nivåer; arbetet ska bidra till att öka jämlikheten i hälsa, jämställdhetsperspektivet ska beaktas och barn och unga ska skyddas mot eget och andras bruk.

Strategin lyfter också tydligt att ANDT-frågorna ska samordnas med andra närliggande frågor som brottsprevention, våldsprevention och föräldraskapsstöd.

→ Övergripande mål:

Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk.

3 prioriterade perspektiv

1. Arbetet ska bidra till att öka jämlikheten i hälsa.
2. Jämställdhetsperspektivet ska beaktas.
3. Barn och unga ska skyddas mot eget och andras bruk.

Sex nationella mål som ska uppnås under strategiperioden.

1 Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska.

Sid 37.

2 Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska succesivt minska.

Sid 43.

3 Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska succesivt minska.

Sid 49.

4 Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.

Sid 55.

5 Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.

Sid 61.

6 En folkhälsobaserad syn på ANDT inom EU och internationellt.

Från nationell till regional ANDT-strategi.

→ Syftet med den regionala strategin och åtgärdsprogrammet är att visa en färdriktning och gemensamt lyfta fram utvecklingsområden för länet.

Syftet med den regionala ANDT-strategin och åtgärdsprogrammet är att visa på en färdriktning och gemensamt lyfta fram utvecklingsområden för länet. Den regionala strategin och handlingsplanen utgår från strukturen i den nationella ANDT-strategin med undantag för det sjätte målet. Målområde sex beskrivs inte i den regionala strategin då det är frågor som främst behandlas på nationell nivå.

De utvecklingsområden och insatser som lyfts fram är en konkretisering av hur länets aktörer som har ett ansvar för ANDT-arbetet, vill omsätta den nationella politiken till förutsättningar och behov i Södermanlands län.

De målområden och insatser som beskrivs här gör inte anspråk på att omfatta hela det samlade ANDT-förebyggande arbetet i länet.

Strategin med åtgärdsprogram samlar de insatser som görs i samverkan mellan flera olika aktörer i länet, med ambitionen att arbeta strukturerat och samordnat med ANDT.

Tobacco Endgame - Ett rökfritt Sörmland 2025

I Sverige är tobaken den största enskilda orsaken till förebyggbar sjukdom och död. Varannan rökare dör i förtid av sin rökning och förlorar i genomsnitt tio år av sin förväntade livslängd. Trots att andelen som använder tobak har minskat senaste 25 åren dör fortfarande närmare 12 000 människor varje år till följd av rökning.

Regeringen har med den nationella ANDT-strategin ställt sig bakom målet att fasa ut rökningen i Sverige till fem procent eller lägre till år 2025. Landstinget, Länsstyrelsen och flera kommuner i länet har också ställt sig bakom ambitionen ”Rökfritt Sörmland 2025”.

För att nå målet behöver det pågående tobaksförebyggande arbetet i Sörmland intensifieras. Andelen dagligrökare är olika fördelad i olika grupper i befolkningen. Av den anledningen behöver generella tobakspreventiva insatser kompletteras med riktade insatser till utsatta grupper.

Missbruk av spel om pengar

Från och med den 1 januari 2018 ingår problem med spel om pengar i socialtjänstlagen samt i hälso- och sjukvårdslagen, och likställs med de ansvarsområden kommuner och landsting har kring missbruk av ANDT. Det ställs även ett ökat krav på landsting och kommunerna att samarbeta kring frågan.

Spelmissbruk kostar samhället stora pengar och orsakar lidande och ekonomiska problem för den drabbade. Människor med spelproblem återfinns i alla samhällsgrupper, men utsatta grupper drabbas proportionellt sett hårdare. Folkhälsomyndighetens undersökningar visar att det finns ett tydligt samband mellan alkoholkonsumtion och spelproblem.

Samhällets arbete med spelmissbruk är inne i en utvecklingsfas och mycket arbete ägnas under strategiperioden åt att få en fungerande organisation för att förebygga och behandla spelproblematik. Det är också viktigt att få en aktuell överblick över läget i länet när det gäller problemspelande. Mycket arbete pågår i länet, missbruk av spel om pengar behandlas dock inte enskilt i åtgärdsprogrammet och inom ramen för denna strategi.

50%

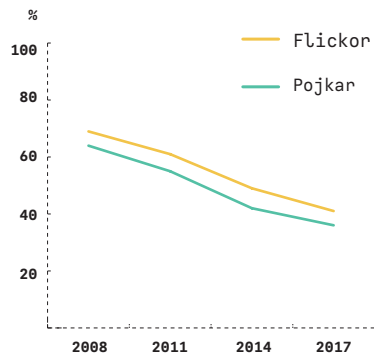
Varannan rökare dör i förtid av sin rökning och förlorar i genomsnitt tio år av sin förväntade livslängd.

→ **Ansvaret att förebygga och behandla problem med spel om pengar är likställt med de ansvarsområden kommuner och landsting har kring missbruk av ANDT.**

Bråk och
konsekvenser av ANDT
och spel om pengar
i Södermanlands län.

Alkohol.

Andelen elever i årskurs 9 (%) som druckit alkohol det senaste året.

En riskfylld alkoholkonsumtion är en av de fem största riskfaktorerna för förlorade friska levnadsår. Ett 60-tal sjukdomar, psykisk ohälsa, alkoholspsykos, självmord, drunkningsolyckor, trafikskador och våldsbrott har tydliga samband med alkoholkonsumtion. I Sverige är alkoholrelaterad dödlighet ungefär tre gånger högre i gruppen med lägst utbildning jämfört med gruppen med högst utbildning, trots att konsumtionsmönstret inte skiljer sig nämnvärt.

I Södermanlands län är en av tio kvinnor och en av sju män riskkonsumenter av alkohol. Störst andel hittas bland unga vuxna 18–29 år och gruppen 50–69 åriga män. Södermanlands län har högre dödlighet bland män i både alkoholförgiftning och alkoholspecifika sjukdomar än genomsnittet i riket.

Andelen riskkonsumenter av alkohol har minskat mellan åren 2012 och 2017. Det gäller dock inte äldre män, där riskbruk av alkohol har ökat.

→ **Södermanlands län har högre dödlighet bland män i både alkoholförgiftning och alkoholspecifika sjukdomar än genomsnittet i riket.**

Andelen unga som dricker alkohol har minskat senaste åren. Minskningen är tydligast i årskurs 9 där det 2008 var två av tre elever som svarade att de druckit alkohol senaste året medan det 2017 var knappt fyra av tio. I årskurs 2 på gymnasiet uppgav sju av tio hos både flickorna och pojkarna att de druckit alkohol under senaste året 2017. År 2008 var andelen nio av tio hos båda könen.

Andelen flickor och pojkar i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet som uppgett att de dricker alkohol ofta visar också på en nedgång.

Narkotika.

Cannabis (hasch eller marijuana) är det vanligaste narkotikapreparatet som används i Sverige. I åldersgruppen 18-69 år är det en och en halv procent av männen och något mindre än en procent av kvinnorna som har använt hasch eller marijuana senaste året i Södermanland. Andelen brukare är högst i åldersgruppen 18-29 år. I landet är motsvarande siffra bland män över tre procent och kvinnor två procent.

Andelen unga årskurs 9 som har provat narkotika någon gång har legat runt sju procent under hela tidsperioden 2008-2017 för killar. Flickornas konsumtion har legat stabilt på sju procent för att sedan minska till fyra procent 2017. I årskurs 2 på gymnasiet uppgår tio procent av flickorna och sexton procent av pojkarna att de använt narkotika någon gång. Det är en liten minskning sedan 2014 och ungefär samma värden som 2008.

Regelbundet cannabisbruk som påbörjats i tidig i ålder har kopplingar till lägre utbildningsnivå, skolfrånvaro, arbetslöshet, lägre inkomst och större behov av ekonomiskt stöd samt bruk av andra droger.

→ Andelen brukare är högst i åldersgruppen 18-29 år.

4%

Andelen flickor i årskurs 9 som provat narkotika, 2017.

7%

Andelen pojkar i årskurs 9 som provat narkotika, 2017.

10%

Andelen flickor i årskurs 2 på gymnasiet som provat narkotika, 2017.

16%

Andelen pojkar i årskurs 2 på gymnasiet som provat narkotika, 2017.

→ **Dopningsmedel är vanligast bland män 18-24 år.**

Dopningsmedel.

Enligt de riksrepresentativa undersökningar som genomförts i Sverige har omkring en procent av männen och en halv procent av kvinnorna någon gång provat anabola androgena steroider. Dopningsmedel är vanligast bland män 18-24 år. När det gäller våldsbrott finns ofta en koppling till dopning. Det gäller både våld i nära relationer och våld mot barn, liksom så kallat krog- och läktarvåld.

Två procent av flickorna och två och en halv procent av pojkarna i årskurs 2 på gymnasiet i Södermanland svarade 2017 att de någon gång använt anabola androgena steroider utan läkarordination.

→ **Södermanlands län tillhör de län som har den högsta andelen spädbarn som utsätts för rök i hemmet.**

Tobak.

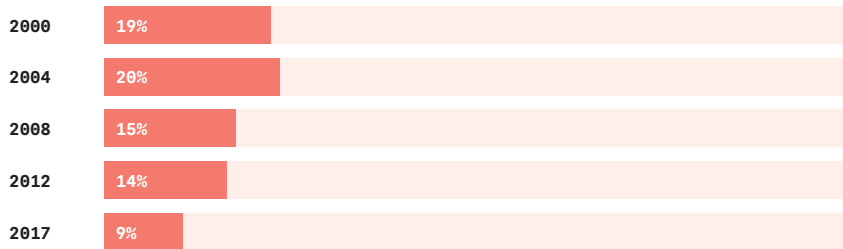
Andelen rökare fortsätter att minska i Södermanlands län. Nio procent av kvinnor och män röker dagligen 2017. Det motsvarar siffrorna i riket i stort. Sedan år 2000 har andelen dagligrökare mer än halverats bland kvinnor samt minskat kraftigt bland män.

Rökning har också minskat bland unga. 2017 rökte fyra procent av flickorna och pojkarna i årskurs 9 dagligen. I årskurs 2 på gymnasiet är andelen dagligrökare nio procent av flickorna och åtta procent av pojkarna.

Femton procent av männen och två procent av kvinnorna snusar. Dagligsnusning är vanligast förekommande bland män 30-49 år. Snusning bland unga har minskat. Det finns en tydlig koppling mellan rökning och utbildningsbakgrund, fem procent bland personer med eftergymnasial utbildning i Södermanlands län röker, medan motsvarande siffra för personer med förgymnasial utbildning är elva procent. Det är samma för både kvinnor och män.

Sörmland tillhör de län som har den högsta andelen barn som utsätts för rök i hemmet. Sjutton procent av barnen vid 0-4 veckors ålder har fäder som röker, motsvarande siffra i riket är tio procent. Andel mammor i Sörmland som röker är sex procent, motsvarande siffra i riket är fyra procent. Små barn som utsätts för passiv rökning får fler luftvägsinfektioner och öroninflammationer, och behöver oftare sjukhusvård än barn som inte utsätts för tobaksrök. Risken för plötslig spädbarnsdöd ökar också om föräldrarna röker.

Kvinnor i Södermanlands län som röker:

5%

Andel personer med eftergymnasial utbildning i Södermanlands län som röker, 2017.

Män i Södermanlands län som röker:

11%

Andel personer med förgymnasial utbildning i Södermanlands län som röker, 2017.

Spel om pengar.

Det är ungefär två procent som har spelat för mer pengar än vad de anser sig ha råd att förlora under de senaste 12 månaderna i Södermanlands län (på trisslott, bingolott, kasinospel, tips, spel på hästar eller liknande och spel om pengar över internet såsom poker). Bland män i åldersgruppen 18–29 år, anser sig fem procent ha spelat i den omfattningen. Bland kvinnor är det en procent som har spelat för mer än vad de anser sig ha råd att förlora.

ANDT är en del i
ett bredare folkhälso-
arbete och brotts-
förebyggande arbete.

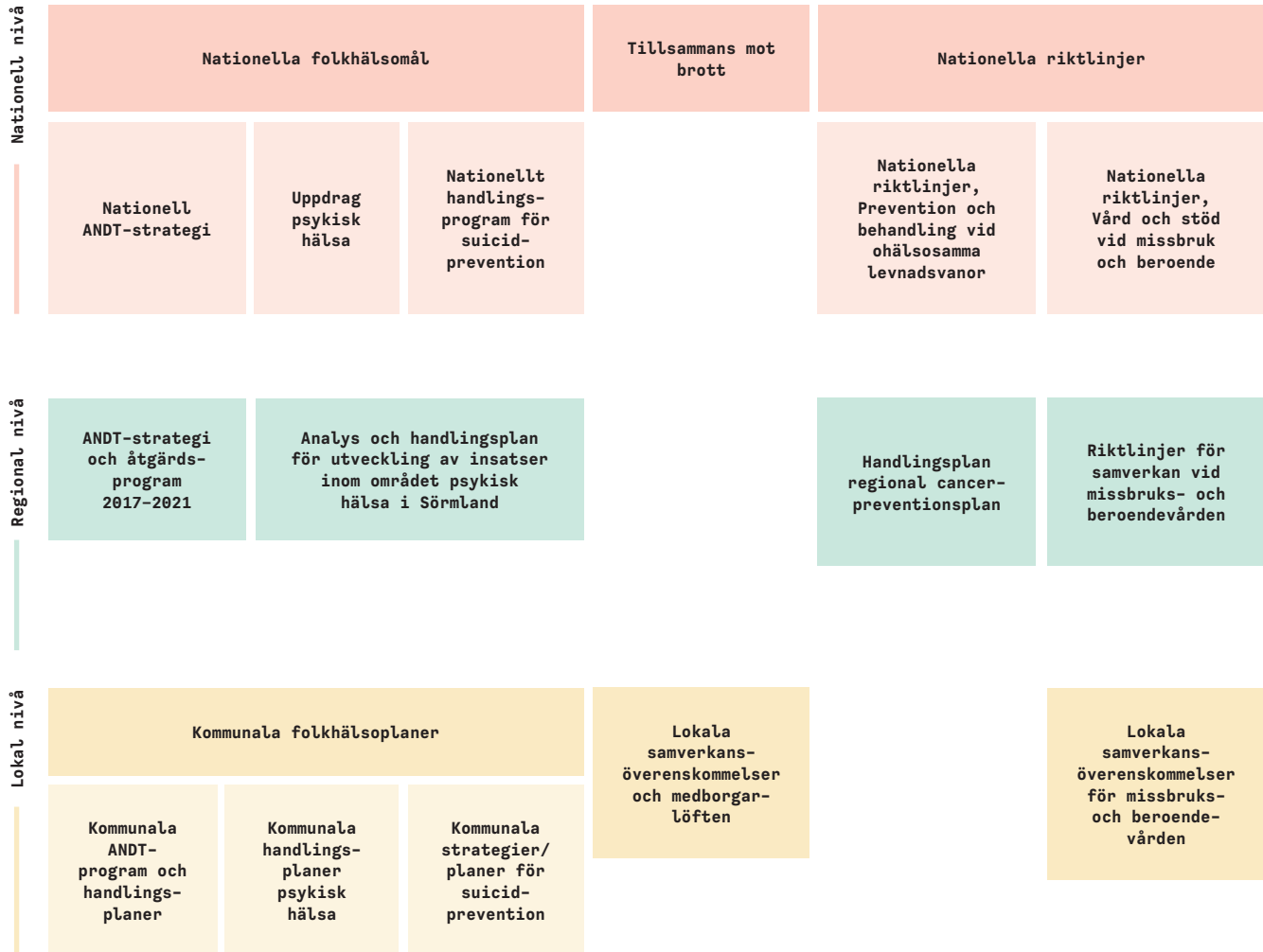
Vad styr arbetet?

→ Det finns flera styrdokument och handlingsplaner för närliggande frågor om folkhälsa, social hållbarhet, jämställdhet och brottsprevention som på olika sätt knyter an till det ANDT-arbete som beskrivs i den här strategin och handlingsplanen.

Exempel på regionala styrdokument i Södermanland som har koppling till ANDT-arbetet i Södermanlands län:

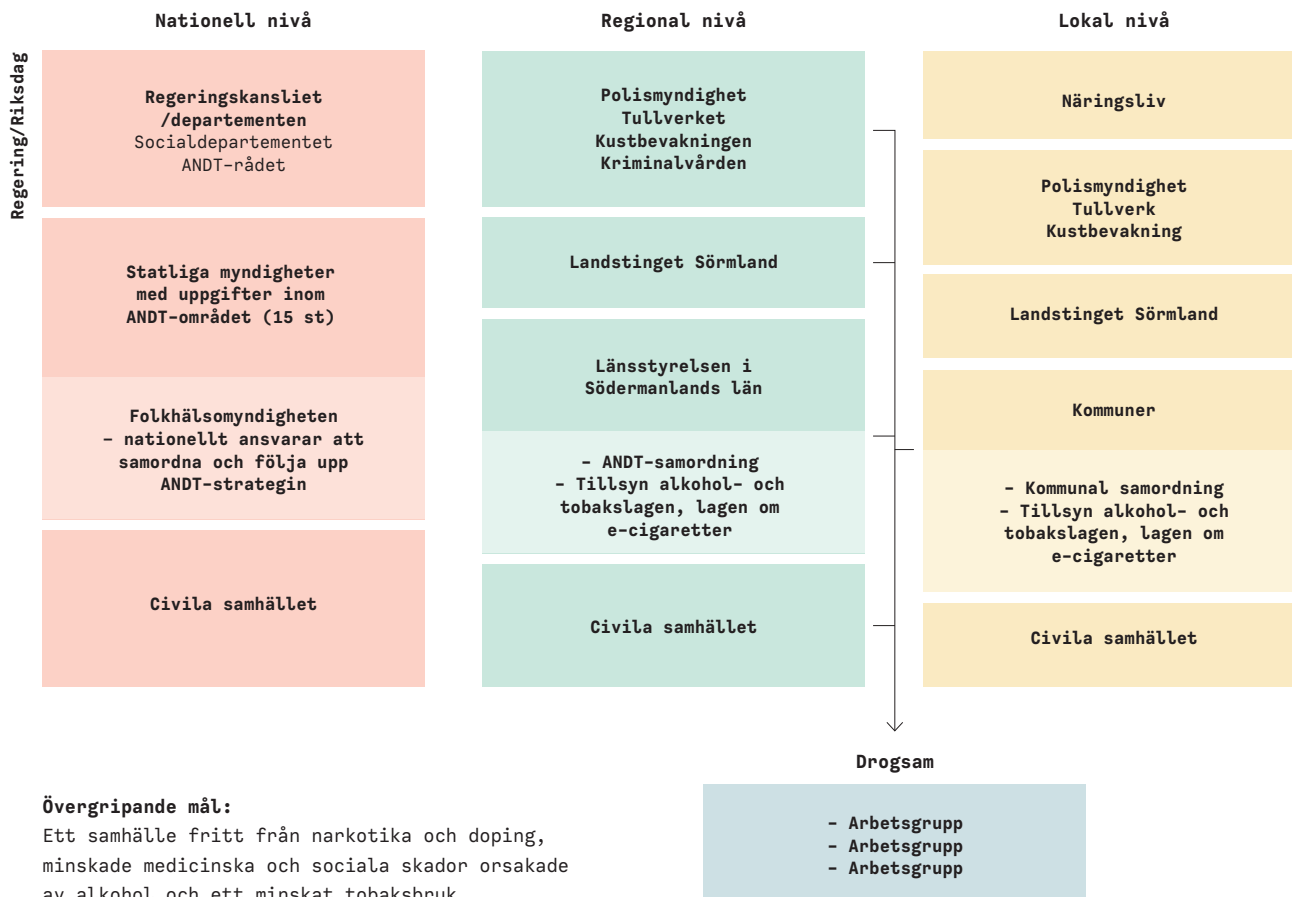
- Regional ANDT-strategi med åtgärdsprogram 2018-2021.
- Riktlinjer för samverkan vid missbruks- och beroendevården, Närvård i Sörmland (2008, reviderat 2016).
- Handlingsplan Mäns våld mot kvinnor ska upphöra 2018-2020 (under framtagande).
- Handlingsplan för regional cancerpreventionsplan (under framtagande).
- Analys och handlingsplan för utveckling av insatser inom området psykisk hälsa i Sörmland 2016-2017 (uppdateras under 2018).
- Målbild av initieringsgruppens arbete 2018-2020 - tobak.
- Årshjul initieringsgruppen-alkohol.

Hur hänger allt ihop?

ANDT-arbetet är en gemensam angelägenhet.

Övergripande organisation för att nå de nationella ANDT-målen:

Övergripande mål:

Ett samhälle fritt från narkotika och doping, minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk.

Aktörer och rollfördelning i länsamarbetet.

Länsstyrelsen i Södermanlands län

Länsstyrelsen har en regional samordningsfunktion för ANDT-arbetet. Länsstyrelsen ska verka för att nationella mål får genomslag i länet samt ge stöd till lokala och regionala aktörer för en effektivare samverkan. Arbetar genom att skapa kontaktvägar, sprida metodik och material, ordna utbildningar och forum för dialog. Länsstyrelsen har också en regional samordningsfunktion för det brottsförebyggande arbetet som arbetar på liknande sätt. Länsstyrelsen har ansvar för tillsynen enligt alkohol- och tobakslagen samt lagen om elektroniska cigaretter och påfyllnadsbehållare i länet och ska bistå kommunerna med råd och stöd i deras arbete.

Landstinget Sörmland

Landstinget arbetar hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande, bland annat genom att tidigt identifiera individer i riskzon för ohälsa, motivera till att förändra ohälsosamma levnadsvanor, identifiera och stödja riskgrupper, effektivt behandla och rehabilitera samt sprida kunskap och beakta frågorna i det regionala utvecklingsarbetet. Landstinget genomför befolkningsundersökningar vars resultat kan används för att fatta hälsopolitiska beslut och vidareutveckla länets folkhälsoarbete.

Landstinget arbetar också för att implementera socialstyrelsens nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende inom hälso- och sjukvården och riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor. Landsting har tillsammans med kommuner gemensamt ansvar för vård och behandling för missbruk av ANDT och spel om pengar.

→ **Länsstyrelsen, landstinget, polisen, kommunerna samt organisationer inom civilsamhället spelar alla en viktig roll i länsamarbetet kring ANDT.**

→ **Många verksamheter spelar en viktig roll i det lokala ANDT-arbetet, bland annat förskola, skola och elevhälsa, fritidsverksamhet och föreningsverksamhet samt socialtjänst.**

Polismyndigheten

Polisens uppdrag är att minska brottsligheten och öka människors trygghet. Detta sker bland annat genom att minska våld i offentlig miljö, bekämpa narkotika och dopningspreparat samt illegal handel med alkohol och tobak. Polisens uppdrag innefattar även att arbeta för en minskad alkohol- och droganvändning i trafiken samt att utöva tillsyn enligt alkohol- och tobakslagen samt lagen om elektroniska cigaretter och påfyllnadsbehållare. Polisen samverkar också med kommunerna i länet kring socialt, drog- och brottsförebyggande arbete.

Kommunernas arbete

Kommunerna har en central roll i ANDT-arbetet, då det förebyggande arbetet främst bedrivs där människor lever och verkar. Flera av de insatser som görs för att minska tillgänglighet, främja och förebygga samt erbjuda stöd och vård, är kommunens ansvar. Många verksamheter spelar en viktig roll i det lokala ANDT-arbetet, bland annat förskola, skola och elevhälsa, fritidsverksamhet och föreningsverksamhet samt socialtjänst. Kommunernas tillsyn av efterföljandet av alkohol- och tobakslagen samt lagen om elektroniska cigaretter och påfyllnadsbehållare är en viktig del av det tillgänglighetsbegränsande arbetet.

För barn och ungdomar har kommunen ett särskilt ansvar. Socialnämnden ska enligt Socialtjänstlagen (SoL 5 kap) verka för att barn och ungdomar växer upp under goda och trygga förhållanden. Arbetet ska ske aktivt för att förebygga och motverka missbruk av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopningsmedel bland barn och ungdomar. Skolan har också styrdokument där det tydliggörs vikten av hälsofrämjande insatser samt elevhälsans stöd till eleverna. I många kommuner finns en lokal samordningsfunktion för ANDT-frågor som samordnar arbetet i kommunen.

Kommunen har det yttersta ansvaret för att de personer som vistas i kommunen får det stöd och hjälp de behöver. I SoL finns särskilda bestämmelser för att förebygga missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel och spel om pengar samt att aktivt sörja för att personer med missbruk får stöd och vård för att komma från missbruket.

Civilsamhället

Organisationer inom civilsamhället utgör en ovärderlig del i det regionala och lokala ANDT-arbetet. De verkar både främjande, förebyggande och har en rådgivande funktion med stöd till brukare, anhöriga och andra berörda.

Samverkansstrukturer som har koppling till ANDT-arbetet i Södermanlands län.

I länet finns i nuläget ingen sammanhållen länsövergripande samverkan kring frågor som berör ANDT på övergripande strategisk nivå. Det finns dock flera samverkansstrukturer i länet som har koppling till ANDT-arbetet.

Drogsam

Länssamverkan med tjänstepersoner från myndigheter och organisationer som arbetar strategiskt med förebyggande med ANDT-frågor i Södermanland. Representanter från kommunerna, Landstinget, FoU i Sörmland, IOGT-NTO, Länsnykterhetsförbundet, NTF Sörmland-Örebro län-Östergötland, Polismyndigheten och Länsstyrelsen. Gruppens syfte är att delge varandra information och agera gemensamt i olika frågor efter behov och möjlighet.

Sörmlands folkhälsonätverk

Landstinget sammankallar ett strategiskt folkhälsonätverk med tjänstepersoner från kommunerna, Länsstyrelsen och olika delar av landstinget. Nätverkets huvudsakliga roll är omvärldsbevakning och informationsutbyte.

Initieringsgruppen för samordnad alkohol- och tobakstillsyn

Gruppen består av representanter från länets kommuner, Polismyndigheten, Skatteverket och Länsstyrelsen (sammankallande). Uppgiften är att initiera och genomföra den länsövergripande alkohol- och tobakstillsynen. Gruppen ska också främja och följa upp det samordnade lokala tillsynsarbetet i länet.

Regional samverkan och stödstruktur, RSS

Struktur för samverkan inom socialtjänst och vård. Den främsta uppgiften är att stödja samverkan och ge stöd till spridning och användning av kunskap. FoU i Sörmland, kommunernas och landstingets gemensamma FoU, är en del av strukturen och arbetar för att stödja forskning och utveckling inom kommunernas och landstingets verksamheter.

Regionalt brottsförebyggande nätverk

Länets samtliga kommuner tillsammans med kommunpoliser samverkar för ett mer enhetligt och effektivt brottsförebyggande arbete. Arbetet utgår från målsättningarna i det nationella brottsförebyggande handlingsprogrammet "Tillsammans mot brott" samt från lokala behov.

Övriga nätverk och strukturer med bäring på ANDT-arbetet

Det finns flera nätverk inom ANDT-området och närliggande områden: nätverk för kommunala ANDT-samordnare, alkoholinspektörer, tobakshandläggare, miljöinspektörer, föräldrastöd samt länssamverkan mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation. Vidare finns integrationsstrateginätverket, nätverk för chefer som har ansvar för ensamkommande barn och regionala nätverket för tidiga insatser för asylsökande. Inom landstinget finns också nätverk för hälsokoordinatorer samt för olika levnadsvanor.

Det finns också arbetsgrupper och utvecklingsprojekt som arbetar utifrån närliggande sakfrågor eller metoder inom ANDT-arbetet, exempelvis styrgruppen för 100 % ren hårdträning och arbetsgruppen för uppdrag psykisk hälsa/PRIO.

Framgångsfaktorer
för lokalt ANDT-
förebyggande arbete.

En stor del av det praktiska förebyggande arbetet utförs lokalt av kommuner, landsting, polis och organisationer från civilsamhället.

För ett framgångsrikt arbete, samhällsekonomiskt, socialt och inte minst för enskilda personer gäller att arbeta långsiktigt – isolerade insatser har mycket sällan varaktig effekt. Att utgå ifrån lokala behov och mobilisera många aktörer som i samverkan och på ett strukturerat och målinriktat sätt, och att arbeta tillsammans i alla preventionsnivåer; universell, selektiv och indikativ är det som visat sig mest effektivt.

Framgångsrikt är en kombination av åtgärder inriktade mot att påverka både tillgänglighet och efterfrågan.

→ **tillgänglighet** – exempelvis tillsyn, åldersgränser, prisreglering och lagstiftning

→ **efterfrågan** – exempelvis attityder och normer, föräldrastöd och kunskaphöjande insatser

På lokal nivå kan det exempelvis handla om att kombinera åtgärder såsom information och opinionsbildning, miljöer fria från ANDT, en effektiv tillsyn samt målgruppsanpassade stöd- och vårdinsatser.

Exempel på viktiga steg i ett framgångsrikt lokalt förebyggande arbete:

I kommunens ANDT-förebyggande arbete har några faktorer visat sig vara nycklar till framgång. Grundläggande är politisk förankring, långsiktig finansiering, tydliga roller och tydlig ansvarsfördelning mellan berörda aktörer. Övergripande policydokument med tillhörande handlingsplaner och att införliva ANDT-arbetet ordinarie styrsystem med mål och budget är också viktiga för ett långsiktigt levande arbete. Ytterligare framgångsfaktorer som lyfts i det svenska ANDT-arbetet är att kommunerna har en lokal samordnare för ANDT-frågorna med mandat, och att arbetet utgår från en evidensbaserad praktik.

Lästips:

- Snabbguide för drogförebyggande arbete, Folkhälsomyndigheten 2015.
- Från nyhet till vardagsnytta om implementeringens mödosamma konst, Folkhälsomyndigheten 2017.

I det praktiska arbetet är lokala samverkansforum som träffas regelbundet en framgångsfaktor. Exempelvis:

- Utbildningsförvaltning, socialförvaltning och fritidsförvaltning, räddningstjänst samt polis och civilsamhälle.
- Tobaks- och alkohol-tillsynen.
- ANDT-samordnaren och tillsynshandläggare vid till exempel planering och uppföljning av tillsynsinsatser.
- Kommun och handlaren /krögaren som har serveringstillstånd/säljer tobak.

Åtgärdsprogram
regionalt samverkans-
arbete 2018-2021.

De mål och insatser som lyfts fram är en konkretisering av hur länets aktörer vill omsätta den nationella politiken till förutsättningar och behov i Södermanlands län.

Aktörer som har ett ansvar för ANDT-arbetet har gemensamt medverkat till att ta fram den här regionala strategin med åtgärdsprogram som ska gälla för åren 2018–2021. Detta har skett genom tre workshoptillfällen då representanter från Länsstyrelsen, Landstinget, Polismyndigheten, Mälardalens Högskola samt kommuner i länet har deltagit. En arbetsgrupp bestående av representanter från Landstinget, Polismyndigheten, FoU i Sörmland, Länsstyrelsen samt kommuner har deltagit och bidragit i den slutliga utformningen av strategin med åtgärdsprogram.

Arbetsgruppen har utgått från diskussionerna som fördes under workshoparna, kartläggning av det befintliga regionala ANDT-arbetet i länet och nulägesbeskrivning av ANDT-situationen i länet.

Avgränsning

De målområden och insatser som beskrivs här gör inte anspråk på att omfatta hela det samlade ANDT-förebyggande arbetet i länet. I åtgärdsprogrammet anges endast insatser som görs av flera aktörer i samverkan- hur varje enskild aktör arbetar med frågan anges med fördel i egna interna arbets-, eller handlingsplaner. Åtgärdsprogrammet berör regionala insatser. Under respektive målområde finns tips på hur man kan arbeta lokalt, även dessa tips är konkretiserade utifrån diskussioner som fördes under workshoparna.

Uppföljning

Arbetet med Södermanlands läns samlade regionala ANDT-strategi med åtgärdsprogram 2018-2021 följs upp första kvartalet 2020 och 2022. I uppföljningen ska de olika perspektiven jämlikhet i hälsa, jämställdhet och barnperspektiv inkluderas. Uppföljning kommer bland annat göras i form av workshops.

→ Syftet med den regionala strategin och åtgärdsprogrammet är att visa på en färdriktning och gemensamt lyfta fram utvecklingsområden för länet.

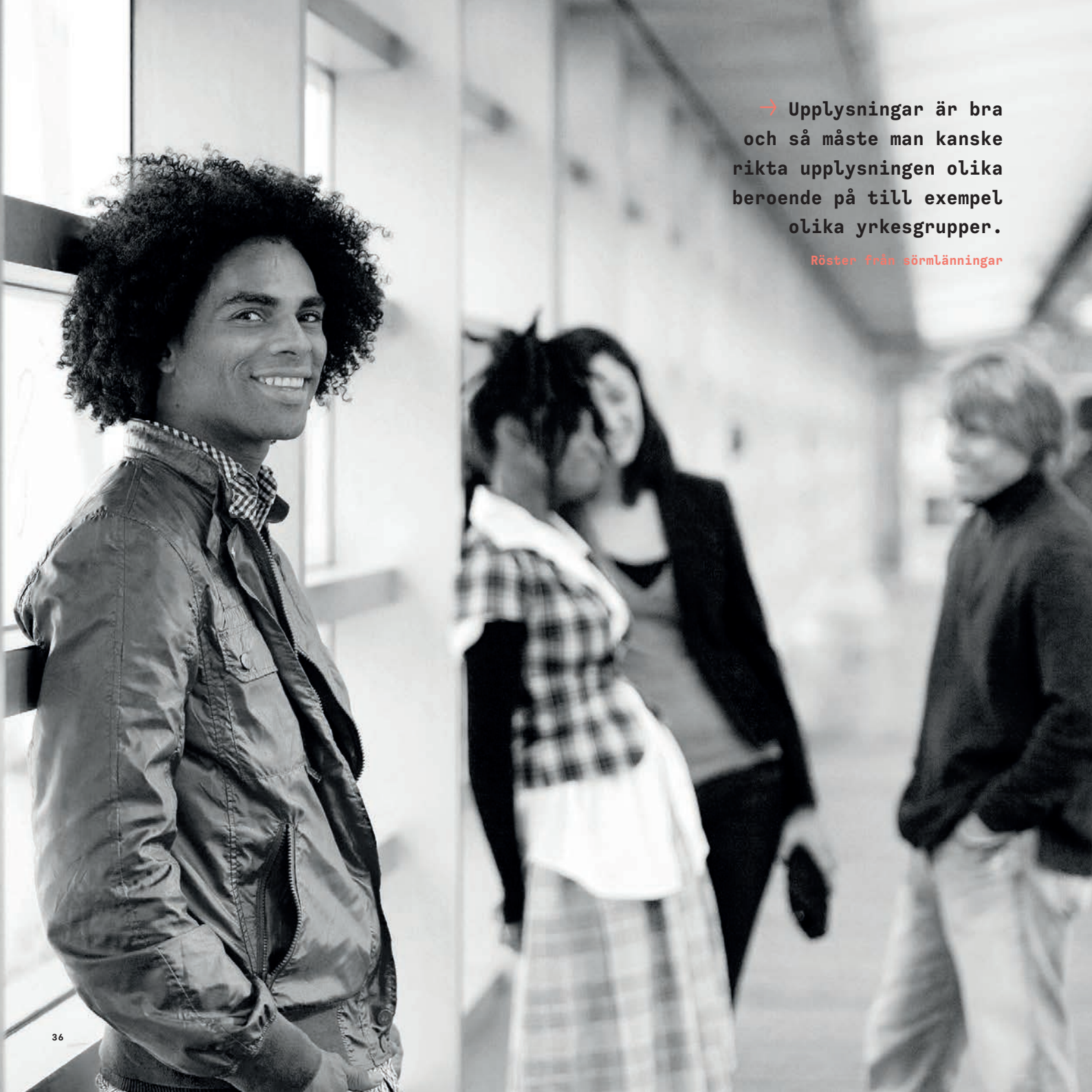
Definitioner i åtgärdsprogrammet

Involverad aktör:

Involverad aktör är de aktörer som är delaktiga i genomförandet av insatsen/ utvecklingsområdet.

Ansvarig aktör:

Ansvarig aktör är den aktör som ansvarar för att insatsen genomförs, samt uppföljning av insatsen/ utvecklingsområdet.

→ **Upplysningar är bra
och så måste man kanske
rikta upplysningen olika
beroende på till exempel
olika yrkesgrupper.**

Röster från sörmlänningar

1

Målområde 1:

Tillgången till
alkohol, narkotika,
dopningsmedel och
tobak ska minska.

1

Samordnad, effektiv och likvärdig alkohol- och tobakstillsyn

Tillsynen utgör en grundbult i det tillgänglighetsbegränsande ANDT-arbetet. Personalresurser, kompetensförsörjning och metodutveckling är viktiga delar för att såväl kommunernas, Polismyndighetens och Länsstyrelsens arbete ska vara effektivt. Samverkan på myndighetsnivå, både mellan kommunerna och mellan kommunerna och övriga tillsynsmyndigheter, leder till ökad kompetens och kvalitet i tillsynen. Ett verktyg kan vara att ta med tillsyn i medborgarlöften, samverkansavtal och andra övergripande strategidokument och handlingsplaner. Behovet av tillsyn kommer öka under perioden, framför allt i och med införandet av en ny tobakslag. De sociala skyddsaspekterna behöver värnas genom tillsyn. Inom alkoholområdet finns ett ökande tryck att medge serveringstillstånd i fler miljöer.

Insats/utvecklingsområde	Involverade aktörer	Ansvarig aktör
→ Sprida information om och utbilda politiker och tjänstepersoner i länets kommuner samt poliser som arbetar med operativ tillsyn i tobakslagen och lagen om elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare (prioriterat om ny tobakslag fr. o. m. 1 jan 2019).	→ Kommuner, Länsstyrelsen, Polismyndigheten	→ Länsstyrelsen
→ Verka för att de sociala skyddsaspekterna inte urholkas och för att perspektivet barn och unga, liksom jämställdhet alltid beaktas/bevakas i tillsynsarbetet.	→ Länsstyrelsen, Kommuner, Polismyndigheten, Skatteverket	→ Länsstyrelsen
→ Utveckla och regelbundet genomföra lokal samordnad tillsyn inom både alkohol- och tobaksområdet.	→ Kommuner, Polismyndigheten, Skatteverket	→ Polismyndigheten och Kommuner
→ Genomföra minst en länsövergripande samordnad tillsyn inom alkoholområdet per år, samt från och med 2019 minst en länsövergripande samordnad tillsyn inom tobaksområdet.	→ Kommuner, Polismyndigheten, Skatteverket, Länsstyrelsen	→ Länsstyrelsen
→ Arbeta med metoden Ansvarsfull alkoholservering och verka för att samverkan med branschen utvecklas.	→ Kommuner, Länsstyrelsen	→ Kommuner
→ Genomföra en utbildning i alkohollagen för ansvariga politiker i länets kommuner.	→ Kommuner, Länsstyrelsen	→ Kommuner i samverkan med Länsstyrelsen

1

Samverkan mellan ANDT-förebyggande och brottsföre- byggande arbete på alla nivåer

Det generellt brotts- och ANDT-förebyggande arbetet bedrivs på många håll i samhället – i skolor, på fritidsgårdar, i bostadsområden och i ideella organisationer. Insatserna kan t.ex. vara debatter, olika slags övningar på temat demokrati, medborgarskap och vägar till inflytande, källkritik, att lära sig förstå hur propaganda och manipulation fungerar och att stärka föräldranätverk. Målet är att unga ska känna tillit och gemenskap och därigenom bli mindre mottagliga för en alternativ kriminell livsstil och/eller missbruk. Att arbeta för att skapa sammanhållning och delaktighet i samhället, kritiskt tänkande och respekt för andras åsikter, verkar generellt brottsförebyggande.

Insats/utvecklingsområde

→ Utveckla strukturer för regional samverkan kring såväl brotts- som ANDT-förebyggande insatser.

Involverade aktörer

→ Länsstyrelsen, Polismyndigheten, Kommuner

Ansvarig aktör

→ Länsstyrelsen och Polismyndigheten

→ Fortsatt samverkan utifrån länets brottsförebyggande nätverk för det regionala brottsförebyggande arbetet genom kunskapsförmedling och erfarenhetsutbyte.

→ Polismyndigheten, Länsstyrelsen, Kommuner

→ Länsstyrelsen

→ Spridning av Kronobergsmodellen med tonvikt på att modellen ska användas i sin helhet i mötet med ungdomar under 18 år i hela länet.

→ Länsstyrelsen, Polismyndigheten, Kommuner

→ Polismyndigheten

Tips till lokala aktiviteter:

- Nationella och regionala ANDT-strategin kan utgöra underlag när beslut fattas om **lokal samverkansöverenskommelse** mellan kommun och polis.
- **Kommunicera arbetet** kring till exempel lokala samverkansöverenskommelser mellan kommun och polis till befolkningen - som en del i det trygghets-skapande arbetet.
- **Kontrollköp tobak, elektroniska cigaretter och folköl.** Kan öka kunskapen om brister som behöver följas upp genom annan tillsyn.
- **Inför tobaksfri skoltid** istället för att begränsa arbetet till rökfria skolgårdar.
- **SSPF** - metod för att förhindra att barn/unga hamnar i eller fortsätter med ett kriminellt beteende och/eller missbruk.
- **SIG** - metod för att bryta kriminellt beteende eller missbruk.

Plats för egna tips och idéer:

→ Min bror röker, det vet jag, för det luktar rök om hans kläder. Men jag vågar inte berätta det för mamma eller pappa och det mår jag dåligt av.

Röster från sörmlänningar

2

Målnråde 2:

Antalet barn och
unga som börjar använda
narkotika och dopningsmedel
och tobak eller debuterar
tidigt med alkohol ska
successivt minska.

En hälsofrämjande skola utifrån elevers olika förutsättningar och behov

Att klara skolan med godkända betyg är den enskilt viktigaste faktorn för ett barns framtida hälsa. Skolan spelar också en viktig roll i det preventiva ANDT-arbetet genom att undervisa om riskerna med alkohol, tobak och andra droger i olika ämnen. Samverkan med ANDT-samordnare och kommunens tillsynsarbete är ofta framgångsrikt. Skolan kan också vara en viktig arena för att nå föräldrar.

2

Insats/utvecklingsområde	Involverade aktörer	Ansvarig aktör
→ Verka för att utveckla och integrera ANDT i undervisningen genom att bland annat sprida webbverktyget ANDT på schemat och andra användbara verktyg.	→ Länsstyrelsen, Kommuner, Landstinget	→ Länsstyrelsen
→ Samverkan kring insatser för tobaksfri skoltid och rökfria skolgårdar. Arbetet omfattar både vuxna och barn på skolorna - dygnet runt.	→ Länsstyrelsen, Kommuner, Landstinget	→ Länsstyrelsen
→ Stödja och samordna arbetet med föräldraskapsstöd i kommuner och andra föräldrastödande aktörer.	→ Länsstyrelsen, Kommuner, Landstinget, Ideell sektor	→ Länsstyrelsen
→ Utveckla samverkan med aktörer som arbetar med barn och ungas hälsa med utgångspunkt i främjande arbete och att stärka skyddsfaktorer.	→ Länsstyrelsen, Kommuner, Landstinget, Ideell sektor	→ Landstinget

Effektivt arbete mot langning av alkohol och tobak

Att motverka langning till ungdomar är en viktig åtgärd för att skjuta upp alkoholdebuten. Det är viktigt att insatserna riktar sig till såväl föräldrar som äldre syskon och vänner. Föräldrars inställning har stor betydelse för om barnet väljer att dricka alkohol eller inte, näst viktigast är andra vuxna.

Insats/utvecklingsområde

→ Regional samordning och stöd till lokal mobilisering mot langning av alkohol till underåriga. Stödja utvecklingsarbete mot langning av tobak till underåriga.

Involverade aktörer

→ Länsstyrelsen, Landsting, Polismyndigheten, Kommuner

Ansvarig aktör

→ Länsstyrelsen

Spridning och tillämpning av ett kunskapsbaserat cannabisförebyggande arbete

Cannabis är den narkotika som missbrukas allra mest, särskilt bland unga personer. Det finns kopplingar mellan regelbundet cannabisbruk som påbörjats i tidig ålder och en lägre utbildningsnivå, skolfrånvaro, arbetslöshet, lägre inkomst och större behov av ekonomiskt stöd samt bruk av andra droger. Negativa effekter av cannabis syns hos både barn och vuxna. Att arbeta med att minska bruk av tobak är en viktig del i det cannabisförebyggande arbetet.

2

Insats/utvecklingsområde

→ Utveckla, sprida och följa upp digital verktyglåda med arbetsmaterial som syftar till att förebygga narkotika och/eller tobak.

Involverade aktörer

→ Länsstyrelsen, Kommuner

Ansvarig aktör

→ Länsstyrelsen

→ Ta fram, sprida, genomföra och följa upp kompetensutvecklingsstrategi om cannabis för professionella i ungas närhet.

→ Länsstyrelsen, Kommuner, Landsting

→ Länsstyrelsen i samverkan med Kommuner

Tips till lokala aktiviteter:

- **Involvera eleverna** i samverkan för en hälsofrämjande skola.
- Arbeta med **policy** för ANDT på skolorna.
- **Anlita Folktandvården** i skolans tobaksförebyggande arbete.
- **Säkerställ** att stöd motsvarande det som ges till föräldrar också tillgängliggörs till vuxna i ensamkommande barns vardag.
- **Informera föräldrar** om risker med ANDT-preparat via internet och hur man kan stödja barnen, information finns bland annat på **can.se/fakta** och **cannabishjalpen.se**.
- **Tillgängliggör målgruppsanpassat föräldraskapsstöd** för vårdnadshavare med barn i alla åldrar, med kompetens från olika delar i kommunen och övriga lokala samhället.

Plats för egna tips och idéer:

→ Om någon hade sagt åt mig att det var lätt att sluta röka hade jag gjort det för längesen. Men alla säger att det är så svårt och det erbjuds så mycket hjälp så folk tror att det är jättesvårt att sluta röka.

Röster från sörmlänningar

3

Målnråde 3:

Antalet kvinnor och män
samt flickor och pojkar
som utvecklar skadligt bruk,
missbruk eller beroende
av alkohol, narkotika,
dopningsmedel eller tobak
ska successivt minska.

3

Uppmärksamma och förebygga ANDT-relaterad ohälsa bland kvinnor och män samt flickor och pojkar inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och inom andra arenor

Genom att tidigt upptäcka och ge stöd för att förändra skadliga och riskabla levnadsvanor kan samhället bidra till att förhindra att individer, familjer och andra närstående skadas men också till en mer hållbar samhällsutveckling. Tidig uppmärksamhet kan också utgöra en viktig faktor för att minska skillnader i hälsa.

Ungdomsmottagningar, samtalsmottagningar, elevhälsa och studenthälsan är viktiga arenor för att nå barn och unga. Företagshälsovården når den del av befolkningen som är i arbete.

Insats/utvecklingsområde	Involverade aktörer	Ansvarig aktör
→ Verka för att ”Socialstyrelsens nationella riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor” implementeras.	→ Landsting, Kommuner	→ Landsting, Kommuner
→ Verka för att det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet ska genomsyra hela hälso- och sjukvården, såväl den kommunala som landstingsdrivna.	→ Landsting, Kommuner	→ Landsting, Kommuner
→ Fortsätta utveckla arbetet för att unga vuxna med missbruk, riskbruk och beroende ska uppmärksammas tidigt, ges stöd tidigt och sammanhållen vård.	→ Landsting, Kommuner, Civila samhället	→ Landsting, Kommuner
→ Arbeta strukturerat i samverkan mot målet ”ett rökfritt Södermanlands län 2025”. Arbetet utgår från rekommenderade åtgärder i WHO:s ramkonvention om tobaksprevention (Tobakskonventionen).	→ Landsting, Kommuner, Länsstyrelsen	→ Landsting
→ Utveckla samverkan kring ANDT med regionala samverkansgrupper som arbetar med utrikes födda.	→ Landsting, Kommuner, Länsstyrelsen, Civila samhället	→ Länsstyrelsen

Dopnings- förebyggande arbete inom motionsidrotten

Dopning är ett växande problem i samhället. Dopningsmedel är vanligast bland män 18-24 år. Det finns en koppling mellan bruk av dopning, våld och aggressivitet, därmed kan det förebyggande arbetet mot dopning ingå i ett bredare våldspreventivt arbete. Då bruk av dopningsmedel många gånger motiveras av estetiska skäl bör arbetet också ta hänsyn till och bryta ner stereotypa ideal kring maskulinitet.

Insats/utvecklingsområde

→ Kompetensutveckling för lokala och regionala aktörer om dopning och arbetsmetoden 100 % ren hård träning.

Involverade aktörer

→ Landsting, Kommuner, Länsstyrelsen, Sörmlandsidrotten, Träningsanläggningar

Ansvarig aktör

→ Länsstyrelsen, Sörmlandsidrotten

→ Synliggöra kopplingen mellan dopning och våld samt annan brottslighet.

→ Landsting, Kommuner, Länsstyrelsen, Sörmlandsidrotten och övriga civila samhället, Polismyndigheten

→ Länsstyrelsen

Tips på lokala aktiviteter:

- **Barnets rätt i tobaksfrågan** - ett utbildningsmaterial från Tobaksfakta.
- **Non smoking generation** - utbildningsmaterial och information.
- **Samverka med idéburna organisationer** för att stimulera till drogfria aktiviteter och verksamheter.
- Beakta olika behov hos killar och tjejer på grund av **rådande kroppsideal** i planering av insatser.
- Rikta **friskvårdsbidrag** till träningsanläggningar som aktivt arbetar dopningsförebyggande.
- **Krav på ANDT-policy** för att få föreningsbidrag.
- **Interna riktlinjer rörande ANDT** för den egna personalen till exempel gällande rökfri arbetstid och alkohol- och drogpolicy. Rökfri arbetstid är särskilt viktig i verksamheter som vänder sig till barn och unga. Hjälpen kan fås av exempelvis företagshälsovård eller Alna.

Plats för egna tips och idéer:

→ Alkoholism är en sjukdom, så enkelt är det. Då spelar det ingen roll om det finns information eller inte.

Röster från sörmlänningar

4

Målområde 4:

Kvinnor och män
samt flickor och pojkar
med missbruk eller
beroende ska utifrån sina
förutsättningar och behov
ha ökad tillgänglighet
till vård och stöd av
god kvalitet.

Samverkan mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst samt med andra aktörer för en sammanhållen vård utifrån kvinnors och mäns samt flickors och pojkers specifika förutsättningar och behov

I vårdkedjan behövs såväl preventiva insatser som individuella vård- och behandlingsinsatser. Det bör även finnas en strävan efter en jämlik- och jämställd vård där alla ska ha samma möjligheter och rättigheter att utöva inflytande över verksamheten. Landstinget och länets kommuner har gemensamt ansvar för vård och stöd till personer med missbruk och beroende. Ett välfungerande vårdssystem gagnar inte bara den enskilda individen utan även närstående och barn, liksom samhället i stort. En helhetssyn och samordnade insatser är av stor vikt. Regionala riktlinjer för samverkan har tagits fram i länet och utifrån dessa görs lokala överenskommelser mellan kommuner och landstinget för samverkan inom missbruks- och beroendevården.

Insats/utvecklingsområde

→ Ett fortsatt utvecklingsarbete och en väl fungerande samverkan mellan huvudmännen är avgörande för att kunna erbjuda vård och stöd av god kvalitet. Vård och stöd till personer med missbruk och beroende är ett gemensamt ansvar för landstinget och kommunerna.

Involverade aktörer

→ Landsting, Kommuner

Ansvarig aktör

→ Landsting, Kommuner

→ Huvudmännen ska fortsätta verka för att socialstyrelsens nationella riktlinjer kring vård och stöd vid missbruk och beroende samt att Sörmlands regionala riktlinjer och lokala överenskommelser för samverkan inom missbruks- och beroendevården följs.

→ Landsting, Kommuner

→ Landsting, Kommuner

Insatser för att nå kvinnor och män samt flickor och pojkar i en socialt och hälso-mässigt utsatt situation till följd av missbruk eller beroende

Kvinnor som injicerar droger exponeras för prostitution, våld och sexuellt våld i större utsträckning än män, varför både behandlings- och stödinsatser behöver utformas för att kunna möta kvinnors specifika behov. Personal som möter våldsutsatta kvinnor i missbruk eller beroende behöver ha en bred kunskap och kompetens, för att kunna ge ett gott bemötande och stöd. Prostitution och användning av både droger och alkohol är tydligt sammankopplad. Inom missbruks- och beroendevården behöver därför erfarenheter av att sälja sex uppmärksammas. Frågor om erfarenheter av att sälja sexuella tjänster måste ställas för att det ska gå att erbjuda stöd och hjälp till personen att ta sig ur sin utsatta situation.

Insats/utvecklingsområde

→ Synliggöra gruppen flickor och kvinnor med missbruk eller beroende som utsätts för våld.

Involverade aktörer

→ Länsstyrelsen, Landsting, Kommuner

Ansvarig aktör

→ Länsstyrelsen

Tips på lokala aktiviteter:

- **Metodmaterialet YAM** - används för att utbilda ungdomar i psykisk hälsa.
- **Sprida kunskap** till personal och allmänhet om det stöd som finns att få från exempelvis Alkoholhjälpen, Alkohollinjen, Cannabishjälpen, Dopingjouren, Sluta Röka Linjen och appen Fimpaaa.
- **Samverkan kommuner emellan** för bättre och effektivare nyttjande av kompetens och resurser.
- **Konkretisera insatserna** i regionala överenskommelsen för riskbruk, missbruk och beroende till lokala överenskommelser.
- **Sprida kunskap om orosanmälan** (varför och vad som händer vid anmälan) till professionella, föräldrar och föreningsledare med flera.

Plats för egna tips och idéer:

→ Jag slutade röka när priserna gick upp och jag räknade ut hur mycket jag skulle göra av med varje månad. Som pensionär har vi inte jättemycket pengar och jag blev sur när jag märkte hur mycket jag gjorde av med.

Röster från sörmlänningar

5

Måtområde 5:

Antalet kvinnor och män
samt flickor och pojkar
som dör och skadas på grund
av sitt eller andras bruk
av alkohol, narkotika,
dopningsmedel eller
tobak ska minska.

Tidig uppmärksamhet av riskbruk och beroende bland blivande föräldrar

Sörmland tillhör de län som har bland den högsta andelen barn 0-4 veckors ålder som utsätts för rök i hemmet. Det är av stor vikt att både blivande mammor och pappor tillfrågas om ANDT-vanor och vid behov erbjuds stöd och hjälp. Små barn som utsätts för passiv rökning får fler luftvägsinfektioner och öroninflammationer, och behöver oftare sjukhusvård än barn som inte utsätts för tobaksrök. Risken för plötslig spädbarnsdöd ökar också om föräldrarna röker.

Insats/utvecklingsområde

→ Fortsatt implementering och uppföljning av arbetet kring "Socialstyrelsens nationella riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor" inom mödra- och barnhälsovård där båda vårdnadshavarna bör tillfrågas om tobak, alkohol och vid behov erbjudas stöd eller slussas till behandling.

Involverade aktörer

→ Landsting, Länsstyrelsen

Ansvarig aktör

→ Landsting

Uppmärksamma och erbjuda ändamålsenligt stöd till flickor och pojkar som föds med skador till följd av ANDT eller som växer upp i familjer med missbruk eller annan omsorgssvikt, inklusive förekomst av våld, med koppling till alkohol eller narkotika utifrån deras förutsättningar och behov

Missbruk och skadligt bruk av ANDT bidrar till en stor del av den totala sjukdoms-
bördan och den för tidiga dödligheten i Sverige varje år. Det är inte bara personen
som brukar eller missbrukar ANDT som drabbas av negativa konsekvenser utan
också anhöriga och andra i personens omgivning.

I Sverige lever ett av fem barn i hushåll där någon vuxen riskkonsumerar
alkohol. Konsumtionen kan leda till negativa konsekvenser för barnets hälsa och
skolresultat. Minst 60 000 barn under 18 år i Sverige har en förälder med allvarliga
missbruksproblem. Dessa barn har en stor överrisk för självmord, olyckor och våld
och eget alkohol- och narkotikamissbruk i vuxen ålder.

Den i särklass allvarligaste riskfaktorn för att barn ska bli utsatta för våld är om
det förekommer våld mellan de vuxna i hemmet. Det ger enligt en svensk studie en
riskökning för våld mot barnet på tio gånger. Om föräldrarna har varit påverkade av
alkohol eller droger när de varit i konflikt med barnet, har detta också inneburit en
betydande risk för att barnet ska ha blivit slaget.

Insats/utvecklingsområde

→ Öka kunskap kring barn i familjer
med missbruk, psykisk funktionsned-
sättning eller där våld förekommer.

Involverade aktörer

→ Landsting, FoU i Sörmland,
Länsstyrelsen, Kommuner

Ansvarig aktör

→ Länsstyrelsen i samverkan med
övriga aktörer

Strategiskt och långsiktigt arbete för att motverka narkotikarelaterad dödlighet bland kvinnor och män samt flickor och pojkar

Den narkotikarelaterade dödligheten, är hög i Sverige, särskilt bland unga 15-24 år, vilket är oroande och måste tas på stort allvar. För att motverka den ökande narkotikarelaterade dödligheten kan det vara motiverat att utveckla insatser för att bättre fånga upp personer i riskzon, motivera och erbjuda attraktiva och lättillgängliga stöd- och behandlingsinsatser.

Insats/utvecklingsområde

→ I länet finns det olika förutsättningar för att kunna erbjuda vård och stöd vid missbruk och beroende. En brukarstyrd brukarrevision har påbörjats för att genomlysa missbruks- och beroendevården i länet, med syfte att fånga upp och förmedla erfarenheter samt peka på förbättringsområden. Målet är att kunna erbjuda en jämlik missbruksvård i Sörmland utifrån brukarnas önskemål och behov.

Involverade aktörer

→ Landsting, Civila samhället, Kommuner

Ansvarig aktör

→ Landsting

Insatser för att motverka trafikrelaterade skador och dödsfall till följd av alkohol- och narkotikabruk

Andelen nyktra trafikanter är hög, men för att nå riksdagens etappmål om att antalet dödade i trafiken ska halveras fram till år 2020 måste denna andel öka. Av alla omkomna i vägtrafiken har under de senaste åren 26 procent omkommit i en alkohol- och/eller narkotikarelaterad vägtrafikolycka.

Insats/utvecklingsområde	Involverade aktörer	Ansvarig aktör
→ Verka för att utveckla samverkan kring SMADIT modellen.	→ Polismyndigheten, Kommuner, Landsting, Länsstyrelsen	→ Polismyndigheten
→ Orosanmälningar till socialtjänsten ska göras vid alla tillfällen vid misstanke om att barn far illa på grund av ratt-, sjö- eller drograttfylleri.	→ Polismyndigheten, Kommuner	→ Polismyndigheten

Tips på lokala aktiviteter:

- **Utveckla rutiner** inom socialtjänstens arbete med barn och familjer där alla föräldrar frågas om tobak, alkohol, narkotika och våld som en del av en barnutredning.
- **Gör rutiner för orosanmälan kända** bland all personal som arbetar med barn och unga (SoL 14).
- **Erbjuda kompetensutveckling** till personal inom verksamheter som arbetar med barn och unga (exempelvis BVC, förskola, skola och fritidsverksamhet) gällande hur professionella kan uppmärksamma och agera vid riskbruk, missbruk eller beroende hos vårdnadshavare samt erbjuda stödinsatser för barnen i familjer med sviktande omsorgsförmåga.
- Arbeta med kommunikation, lokal mobilisering och kampanjarbete för **ökad medvetenhet hos befolkningen om alkohol, cannabis och trafik**, exempelvis genom kampanjen Don't drink and drive.
- **Utveckla lokal samverkan med körskolor** om ANDT-förebyggande insatser i trafiken.

Plats för egna tips och idéer:

Tillsammans med en gemensam riktning och god samverkan kan vi få ett Södermanlands län fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol samt ett minskat tobaksbruk.

